

Досліджуючи стилістичні можливості іменників, не можна залишити поза увагою субстантивні метафори, напр.: *Meine Vermieterin ist ein Drache* [3, с. 152]; *Das große Regenfest ist dort im vollen Gange, eine grüne Orgie der Begattung* [3, с. 112]. *Die Salve erstickte rasch in der grauen Watte des riesigen Himmels* [4, с. 39]. *Oben steht der Abend im blauen Mantel am Fenster* [3, с. 91].

Серед інших тропів слід виокремити оксюморон, який вживається автором досить часто, адже в художніх творах це доволі рідкісна стилістична фігура, її експресивний потенціал контрасту дозволяє актуалізувати ключові слова без використання спеціальних синтаксичних конструкцій. Оксюморон у досліджуваних творах виражає багатогранність та неоднозначність понять, від розуміння яких залежить сприйняття світоглядних ідей втілених в художньому тексті, напр: *Die armen Reichen!* [1, с. 281]; *Ein lebendiger Tod* [3, с. 41]; *Dann war es ein wunderbarer Tod* [4, с. 124]; *Sie ist ein schwarzes Glück* [4, с. 173].

Номінальний стиль включає також використання прикметників, які конкретизують все те, що назване іменником. Прикметники є основою творення і функціонування класичного тропу художньої мови як епітет. Особливого значення надає Е.М. Ремарк суб'єктивно-емоційним, оціночним епітетам, які служать створенню художньої дійсності, напр.: *Der feuchte Mond, die leeren Straßen, gläserne Stimme, die schmutzige Stadt, ein bescheidener pflichttreuer Angestellter, ein müder Wind, die unruhige Nacht.*

Незважаючи на переважання іменників у текстах досліджуваних творів, другою за значимістю стилістичною категорією є, звичайно, дієслово. Воно вносить в оповіді відчуття руху, швидкої зміни, підсилює або знижує напруженість, напр.: *Es splitterte und klirrte und riß und rauschte und knatterte...* [4, с. 216]; *Es gab feuerige Tote, und es gab feuerige Verletzte, die schreiend aus den Häusern brachen und rasend im Kreise rannten, biß sie niederstürzten und krochen und heiser fauchten und dann nur noch zuckten und röchelten und nach verbranntem Fleisch stanken* [4, с. 143].

Е.М. Ремарк використовує дієслова для оживлення неживого, для персоніфікації предметів, явищ і сил природи, напр.: *Die Musik verzauberte den Raum* [1, с. 161]; *Weiß er das Pflanzen schreien?* [3, с. 178]; *Wolken wanderten über den Himmel* [4, с. 314].

Лінгвістичне дослідження текстів романів Е.М. Ремарка на морфологічному рівні свідчить, що вони належать у цілому до нормативно-літературного стилістичного шару. Проте автор вживає також морфологічні форми з відносно абсолютним стилістичним забарвленням, а саме – розмовні форми множини іменників, еліптичні розмовні форми, територіально і соціально марковані діалектні дублети, означений артикль перед власними іменами. Романами Е. М. Ремарка не притаманний чітко виражений номінальний чи вербальний стиль. Іменники або дієслова переважають тільки в окремих реченнях і абзацах, створюючи відповідний темп і експресивність розповіді.

### Література

1. Зиброва Г.Г. Учебное пособие по немецкому языку для развития навыков устной речи с использованием оригинального текста романа Е.М. Ремарка “Три товарища” –М.: НБИ – Тезаурус, 2001. – 400 с.
2. Стилїстика української мови / За ред. Мацько Л.І. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
3. Remarque E.M. Der schwarze Obelisk. Geschichte einer verspäteten Jugend. – Berlin, Weimar: Aufbau Verlag, 1965. – 462 S.
4. Remarque E.M. Zeit zu leben und Zeit zu sterben: in 2 Bd. – Charkiw: Ranok, 2002. – Bd. I. – 224 S.
5. Riesel E., Schendels E. Deutsche Stilistik. – М.: Hochschule, 1975. – 316 S.

УДК 159.928:356.13:928:81'243

ФЕДОРОНЧУК Н.М., МАЛІЙ Н.Ю.  
(Хмельницький)

## СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ КРЕАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ

*У статті йдеться про основні креативні компоненти професійного творчого мислення, його ознаки; розглядаються механізми творчої діяльності. Дається визначення творчого професійного мислення.*

Основними креативними компонентами професійного творчого мислення є, на думку більшості дослідників, інтелект і креативність. При цьому родоначальник досліджень у сфері творчого мислення Дж. Гілфорд ідентифікував креативність із дивергентним мисленням як здатністю продукувати різні ідеї [5, с. 189]. Однак, не усі психологи згодні з цим твердженням. Так, Дж. Монета вважає, що у моделі наукової креативності компетентність і конвергентне мислення відіграють фунда-

ментальну роль [8, с. 23]. С. Медник будує свою модель креативності з врахуванням і дивергентного, і конвергентного мислення [7, с. 220].

Дж. Девідсон вважає його центральним моментом креативного процесу і виділяє три види інсайту: інсайт “вибіркового декодування” дозволяє відокремити релевантну інформацію від іррелевантної; інсайт “вибіркового комбінування” дозволяє правильно зістикувати “шматочки” інформації; інсайт “вибіркового порівняння” дозволяє пов’язати цю інформацію з тією, що вже утримується у пам’яті.

П. Ленглі і Р. Джонс підкреслюють важливість пам’яті в процесі інсайту [6, с. 177]. Велика роль у креативному процесі приділяється уяві. Як вважає Т. С. Яценко, у дослідженнях останнього часу недостатньо уваги приділено ролі уяви і здатності до символізації, а також вивченню ролі метафори в уявленні нового знання. У той же час, нове знання часто може бути представлено лише на основі уяви у метафоричній формі і лише потім отримує повне обґрунтування та осмислення у науці і культурі [4, с. 264]. З огляду на справедливості цієї думки, ми у практичній частині дослідження пропонуємо розробки, засновані на принципі синектики і спрямовані на розвиток уяви і метафоричності мислення.

Деякі дослідники підкреслюють роль у творчому акті “інтелектуальних емоцій”, які “виконують функцію передбачення стосовно пізнавальних цілей і результатів творчих дій” [2, с. 50, с. 156]. Вони розглядають інтелектуальні емоції як складову частину інтуїтивного механізму, які направляють дії суб’єкта, пов’язані із включенням досліджуваних явищ у нові відносини і забезпечують функцію передбачення, і які пов’язані з неусвідомленими і невербалізованими проміжними утвореннями у розумовій діяльності – невербалізованими операціональними смислами.

Існують переконливі експериментальні докази існування багатьох видів творчого мислення (креативного процесу), залежно від сфер діяльності і знань. Однак багато дослідників вважають, що можна виділити деякі загальні ознаки [9, с. 429]: зміна структури зовнішньої інформації і внутрішніх уявлень за допомогою аналогій і поєднання концептуальних прогалін; постійне переформулювання проблеми; застосування існуючих знань, спогадів та образів для створення нового і застосування старих знань і навичок у новому ключі; використання невербальної моделі мислення; створення внутрішнього напруження, що стимулює процес.

Ми вважаємо, що відзначено дійсно суттєві ознаки творчого мислення. На думку А.Б. Коваленко та І.Д. Пасічника [1, с. 35], питання про механізми творчої діяльності (якщо розглядати її як рішення творчих завдань) є центральним при дослідженні проблеми. На теперішній час у вітчизняній літературі виявлені наступні механізми: пошук невідомого за допомогою механізму аналізу через синтез; пошук невідомого за допомогою асоціативного механізму; пошук невідомого з використанням зворотного зв’язку; пошук невідомого за допомогою механізму взаємодії інтуїтивного і логічного; пошук невідомого за допомогою евристик. Як відзначає автор, усі зазначені механізми є об’єктивними, реально існуючими і такими, що доповнюють один одного.

Таким чином, творче мислення (креативний процес) є специфічним для різних сфер знань, але має загальні характеристики (критерії); має тимчасові межі і певні етапи; значною є роль несвідомого у цьому процесі, а одним із ключових моментів є його інсайт. Творче професійне мислення – це нормативний процес, однак рівні його прояву залежать від особистісних якостей і сфери творчої активності особистості. Проаналізуємо цей аспект на прикладі аналізу уявлення викладачів про стратегії оволодіння іноземною мовою студентами вищих навчальних закладів. В опитуванні брали участь викладачі, що працюють на кафедрах іноземних мов Хмельницького національного університету та Слов’янського державного педагогічного університету зі стажем роботи від чотирьох років. Результати аналізу матеріалів проведеного опитування свідчать про низький рівень поінформованості викладачів про використовувані студентами стратегії оволодіння іноземною мовою; обумовленість низького рівня свідомого володіння стратегіями студентами домінуючими методами викладання; використання студентами деяких способів оволодіння іноземною мовою.

Як бачимо, відповідаючи на питання, що стосуються стратегій оволодіння іноземною мовою, використовуваних студентами, увага викладача переважно зосереджена на змісті навчальних завдань і на безпосередньому результаті їх виконання студентами, а не на процесі досягнення поставленого завдання. Хоча викладач надає у деяких випадках план дій для написання творів, складання переказу, перевірки виконаного, навчання стратегіям виконання завдань не носить систематичного характеру, не використовується спеціальних методів контролю над засвоєнням і застосуванням пропонованих способів роботи студентів. Ми бачимо, що викладач відзначає, що не усі студенти прислуховуються до його порад і користуються звичними методами роботи. Важливо при цьому відзначити, що викладач не прагне встановити причини неприйняття запропонованого способу реалізації поставленого завдання. Разом з тим, викладач відзначає, що через деякі неефективні методи роботи страждають результати.

Незважаючи на відзначені особливості представлених викладачем відповідей, отримані відомості є цінними і підтверджують дійсну перевагу деяких з виявлених нами прийомів і способів виконання певних завдань, таких, як, наприклад, реалізація письмових творів без попереднього планування, несистематичне здійснення перевірки написаного, компіляція відомостей при підготовці усних повідомлень без врахування конситуації.

Великий досвід роботи викладача дозволяє йому докладно і без утруднень описувати окремі прийоми і дії, реалізовані студентами під час виконання певного виду завдань, їх поведінку. Дані коментарі відрізняються повнотою змісту, у них наведено диференційований опис використовуваних прийомів залежно від успішності студентів. Наведені відповіді дозволяють судити про те, що деяким стратегіям, зокрема, організації усного висловлювання серед методів роботи конкретного викладача приділяється певна увага, хоча самим терміном він не користується. Проте, у відповідях домінує опис окремих прийомів і дій, а не цілісних стратегій, які могли б виконувати функції програми діяльності. Очевидно, прийоми планування не у достатній мірі використовуються студентами і не виступають предметом постійного контролю з боку викладача. В окремих випадках виявлено, що крім спостереження за ходом роботи, викладач не використовує інших способів перевірки і виявлення реально діючих стратегій. Подібні коментарі приводилися й іншими викладачами. Різниця між ними полягає, по суті, лише у повноті пояснень. Тому нам не вдалося виділити які-небудь групи при оцінці результатів даного опитування.

Таким чином, проведене опитування викладачів дозволяє констатувати, що жодному викладачеві не вдалося достатньо чітко описати повні і послідовні стратегії, які відповідають кожному виду іншомовної діяльності. У матеріалах опитування домінують описи окремих необхідних для оволодіння читанням, слуханням, письмом і говорінням прийомів і вмінь. Аналіз результатів дозволив також виявити обумовленість якісних характеристик, застосовуваних студентами стратегій і ступеня їхнього усвідомлення методів, які використовуються викладачами у практиці навчання іноземним мовам у вищому навчальному закладі.

### Література

1. Коваленко А.Б. Психологія розуміння творчих задач. Автореф. дис... д-ра психол. наук: Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2000. – 35 с.
2. Саннікова О.П. Емоційність у структурі професійних властивостей особистості (на прикладі представників соціономічних професій). Автореф. дис... д-ра психол. наук. – Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1996. – 50 с.
3. Чебыкин А.Я. Эмоциональная регуляция творческой умственной деятельности // Формирование творческого мышления школьников в учебной деятельности. – Уфа, 1985. – С. 156–157.
4. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції / Т.С. Яценко. – К.: Либідь, 1996. – 264 с.
5. Guilford J.P. Creative talents: Their nature, uses and development. – Buffalo – N.Y.: Bearly Limited, 1986. – 189 p.
6. Langly P., Johns R. A. Computational model of scientific insight // R. Stemberg, T. Tardif (eds.). The nature of creativity. – Cambridge: Cambridge Press 1988. – P. 177–201.
7. Mednick S.A. The associative basis of the creative process // Psychol. Rev., 1969. – № 2. – P. 220–232.
8. Moneta G.A. Model of scientist's creative potential // Phylosof. Psychology 1993. – V. 6. – P. 23–37.
9. Tardif T., Stemberg R. What we know about creativity? // R. Stemberg, T. Tardif (eds.). The nature of creativity. – Cambridge: Cambr. Press, 1988. – P. 429–446.

УДК 811.161.2'373

ЦАРАЛУНГА І.Б.  
(Хмельницький)

### СТРАТИГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ ТОПОНІМНОГО МАТЕРІАЛУ

*Виявлено суть і специфіку стратиграфічного аналізу як методу дослідження топонімного матеріалу. Визначено основні прийоми й аспекти обробки мовного матеріалу з погляду топонімичної стратиграфії. Комплексний стратиграфічний аналіз передбачає кількісну характеристику, просторову локалізацію власних географічних назв, установлення хронології топонімів.*

Багатоплановість ономастичних досліджень зумовлена розмаїттям власних імен. Кожен онімний тип потребує особливого підходу, індивідуальних методів вивчення. Зокрема, у сучасній оно-